

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 9

*Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції
“Україна як геополітична реальність: політика,
економіка, право, духовність”,
м. Київ, МАУП, 21 березня 2013 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2013

Рецензенти: *О. В. Куроченко*, д-р екон. наук, проф.
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.
К. В. Пічик, канд. екон. наук, доц.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 29.05.13)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
М50 МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

Вип. 9: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції
“Україна як геополітична реальність: політика, економіка, право, ду-
ховність”, м. Київ, МАУП, 21 берез. 2013 р. / редкол.: А. М. Подоляка
(голова) [та ін.]. — 2013. — 288 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

Розглядаються питання організації управлінської діяльності, управління персо-
налом в сучасних організаціях, досліджуються актуальні проблеми менеджменту, що
свідчить про активне залучення студентів до проведення наукової діяльності. Це дасть
можливість усім бажаючим ознайомитися із сучасним станом управлінської науки в
Україні.

Для студентів, викладачів і всіх, хто цікавиться менеджментом.

ББК 65.290-2я43

Новальська Н. І.

Формування управлінської думки
в Україні з другої половини XIX ст.
і до початку XX ст. 82

Паршина Н. П.

Геополітична ідентичність
населення України:
фактори формування..... 86

Радченко О. Б.

Самолегітимація і суб'єктність
як умови геополітичної
безпеки сучасного українського
суспільства 90

Соколовська К. М.

Українська мова як чинник
формування духовності нової
генерації українців 93

Шусть В. В.

Соціокультурні аспекти впливу
глобалізаційних процесів
на українське суспільство 100

Подолька С. А.

Адміністративні процедури
прокурорської діяльності щодо
звернення громадян 103

Юлдашев С. О.

Використання альтернативних
методів розгляду економічних
спорів за кордоном..... 109

Ємельянов А. С.

Вексельні правовідносини як
самостійний інститут
господарського права 111

Лісовський П. М.

Феноменологічна редукція духовного
капіталу як сенсорно-розумовий
акт у конструктивній моделі
мудрості: філософсько-політичний
вимір..... 113

Степахно И. В.

Духовный смысл современных
экономических отношений 116

Темник І. О.

Економіка знань за сучасних
геополітичних умов 123

Тімашова В. М.

Культурне надбання в сучасному
інформаційному суспільстві..... 126

Костюк Т. О.

Динаміка змін зовнішньополітичних
пріоритетів України і їх вплив
на імідж держави у світі 128

Баєв В. В.

Формування системи безпеки
туристичного підприємства в умовах
глобальної нестабільності 131

**Доносо Варгас Дієго Хосе,
Доносо Варгас Сантьяго Феліпе,
Доносо Варгас Хавієр**

Стратегія національної безпеки
України в умовах глобалізованого
світу 137

Магеррамзаде Алібала Саттар огли

Основні засоби протистояння
фінансовій кризі на національному
і міжнародному рівні..... 141

Астафьева Г. И.

Утраченная эмпатия, социальные
проблемы, “эмоциональное выгорание”
и необходимые решения 149

Бондаренко С. В.

Роль громадської дипломатії у
національному брендингу України 153

Вакуленко Н. А.

Активізація самостійної роботи
студентів-економістів як шлях
до запровадження у навчальний
процес проекту “Європейський
Мовний Портфель
для економістів” 155

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. І ДО ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Становлення і розвиток української державності, вип. 9, с. 82—85

Досліджувати процес формування саме української управлінської думки до початку 90-х років ХХ ст. є складною проблемою, оскільки протягом тривалого часу управління не розглядалося як окрема наука, хоча потреба в ній увесь час посилювалася. Крім того, відсутність української державності протягом тривалого періоду змушує розглядати процес формування української управлінської думки як складову становлення та розвитку управління в Росії, Австро-Угорщині, Польщі, а з часом і СРСР.

Після реформи 1861 р. в центр уваги передової економічної думки було висунуто ряд важливих та актуальних питань, а саме: подолання відставання в економічному, соціальному, політичному розвитку від провідних капіталістичних держав Заходу, індустріалізація та впровадження досягнень технічного прогресу в усі галузі народного господарства, підвищення продуктивності сільськогосподарського та промислового виробництва, обмеження негативного впливу царської бюрократії на суспільно-економічне життя, подальший розвиток підприємницької ринкової економіки. З необхідністю вирішення цих питань

пов'язаний інтенсивний розвиток загальної економічної теорії та управлінської думки в Україні [3].

До кінця ХІХ ст. промислове підприємництво в Україні стало достатньо міцним і спроможним розв'язувати складні проблеми господарського розвитку. У свою чергу, такий розвиток слугував живлющим середовищем для збагачення новими положеннями економічної теорії та управлінської думки. Управлінську проблематику досліджували українські історики, економісти, юристи та громадські діячі, педагоги. Здебільшого їх дослідження були зосереджені на історико-економічній і конкретно-прикладній проблематиці.

У період з другої половини ХІХ і до початку ХХ ст. найпомітніший внесок у розвиток управлінської думки зробили: М. І. Туган-Барановський (1865—1919), І. В. Вернадський (1821—1884), М. Х. Бунге (1823—1895), Є. Є. Слупський (1880—1946), М. Я. Яснопольський (1846—1937).

Михайло Іванович Туган-Барановський (21.01.1865, с. Соляниківці, тепер Куп'янського р-ну Харківської обл. — 22.01.1919) — державно-політичний діяч, економіст,

історик, політолог, академік УАН, один із найяскравіших представників ліберального руху в Україні. Влітку 1917 р. Туган-Барановський бере активну участь в українському громадському і державному житті. Недовгий час (вересень—грудень 1917 р.) був генеральним секретарем (міністром) фінансів, з жовтня — виконуючим обов'язки генерального секретаря торгівлі й промисловості УНР, але найбільше уваги присвятив кооперативним справам. Туган-Барановський відстоював створення власної української валюти, очолював Українське товариство економістів ради Українського центрального кооперативного комітету, брав участь у створенні УАН [2].

Туган-Барановський обґрунтував положення змішаної економіки та зробив значний внесок у розв'язання проблем державного регулювання економіки, а саме проблем ступеня централізації господарського ладу. Він наголошував, що надмірний централізм в управлінні несе небезпеку для свободи особистості, хоча окремі його елементи необхідні для майбутнього соціалістичного ладу. На його погляд, заради планомірності суспільного організму можна і потрібно змиритися з обмеженням свободи особистості.

Ослаблення елементів примусу, звільнення суспільної ініціативи Туган-Барановський пов'язував із широким розвитком місцевого самоврядування. Водночас мали набути широкого розвитку і вільні господарські організації на засадах трудової кооперації. Остання, на його думку, у промисловості приведе до виробничої асоціації, а в сільському

господарстві — до трудових общин із досить складним внутрішнім кооперативним устроєм.

Іван Васильович Вернадський (07.06.1821, м. Київ — 08.04.1884, м. Санкт-Петербург, Росія) — вчений, економіст, публіцист, видавець, громадський діяч. Редагував періодичні видання “Экономический указатель” (1857—1858), “Указатель политико-экономический” (1859), “Указатель экономический, статистический и промышленный” (1860—1861), “Экономист” (1858—1865), “Биржевой указатель” (1877—1879) [5].

Одним із перших у світовій літературі розробив класифікацію напрямів економічної думки. Ще в 1849 р. він виділив в економічній науці два великих напрями — позитивний і негативний. До першого він відніс теорії і школи, представники яких вважали, що економічний розвиток вирішальною мірою залежить від активної діяльності держави. Другий напрям представляли ті теорії і школи, що спиралися на “природні закони” розвитку і заперечували необхідність втручання держави в економіку. У меркантилістів панував позитивний підхід, у фізіократів і класиків — негативний, а в так званих протекціоністів — компроміс між обома підходами. Класифікація Вернадським основних напрямів економічної теорії свого принципового значення не втратила і сьогодні, у тому числі для України [3].

Вчений вважав, що, незважаючи на меншу розвиненість Російської імперії порівняно з Великобританією, молода російська промисловість усе-таки зможе витримати конкуренцію з боку британської про-

мисловості, насамперед завдяки своїм структурним перевагам. Крім того, лише в умовах конкуренції можливе зростання продуктивності вітчизняної промисловості. На думку Вернадського, протекціоністські тарифи звільняють промисловця від тривожного суперництва”, що тримає в напруженні його “моральні і розумові сили”. І хоча високі тарифи дають змогу досягти певних політичних цілей — незалежності нації або на могутності — економічних цілей, поліпшення життя людей або досягнення особистої економічної свободи можна досягти лише при низьких тарифах і, відповідно, низьких цінах, тобто шляхом застосування політики вільної торгівлі, фритредерства.

Щоправда, Вернадський не цілком заперечував необхідність втручання уряду в економіку. Він вважав, що таке втручання не потрібне, коли ринки вже звільнилися від феодальної залежності і меркантилістських уявлень, але створення таких умов — справа уряду. Для Росії середини XIX ст. це означало насамперед скасування кріпосного права.

Таким чином, погляди Вернадського на економічну й управлінську роль держави необхідно розглядати з урахуванням конкретного хронологічного періоду й обстановки, в яких вони висловлювалися.

Микола Християнович Бунге (11.11.1823, м. Київ — 03.06.1895, м. Царське Село, Росія) — економіст, статистик, фінансист, педагогічний, державний і громадський діяч, академік Імператорської Санкт-Петербурзької Академії наук, міністр фінансів Росії, ректор Київського університету (1859—1862, 1871—

1875, 1878—1880). М. Бунге вивчав не лише науково-теоретичні питання економіки, а й звертався до гострих соціально-економічних проблем Росії, зокрема, надрукував низку статей, присвячених очікуваній селянській реформі. Учений також приділяв увагу розвитку грошового обігу, запобіганню грошового знецінення (“Про відновлення металічного обігу в Росії”, 1877; “Про відновлення постійної грошової одиниці в Росії”, 1878) [5].

М. Бунге наголошував на необхідності розвитку промисловості через активне будівництво залізниць, упровадження протекціоністської політики, зміцнення кредитних установ, введення прогресивного оподаткування та іпотеки для заможних селян. Значним був його внесок у реформування фінансової системи країни, заснування дворянського і так званого селянського земельного банків. Хвиля страйків, яка охопила країну, змусила М. Бунге підтримати заснування фабричної інспекції.

Як економіст, М. Бунге значною мірою формувався під впливом Мальтуса і Мілля. Головним регулятором економіки він вважав попит і пропозицію. Як учений-теоретик, професор М. Бунге припускав незначне втручання держави в економіку, нерідко забуваючи про це у своїй практичній діяльності. На його думку, прогрес розвитку держави залежить від капіталістичного способу виробництва, що уможливорює вільний розвиток суспільства [5].

Професор М. Х. Бунге дотримувався ліберально-буржуазних поглядів, спираючись на досвід передових західних європейських країн і

США. Він визнавав, що провідними факторами в економічному житті та кращими способами досягнення економічного добробуту народу є свобода господарювання, конкуренція, попит та пропозиція. Для регулювання ефективної взаємодії держави та підприємництва і підтримки цього процесу він пропонував “видання законів, які можна застосовувати з урахуванням стану сучасного розвитку господарства” [4].

Наукову, викладацьку та практичну діяльність М. Бунге було високо відзначено громадськістю. Він був обраний почесним членом Петербурського, Новоросійського, Київського університетів, кількох наукових товариств та Академії наук.

Євген Євгенович Слупський (07.04.1880, Ярославська губернія, Росія — 1948) — український економіст і математик. Його можна вважати засновником математичного моделювання економічних та управлінських процесів, а також праксеології. Дослідження праксеологічних засад економіки стало поштовхом для розвитку теорії систем та широкому застосуванню системного та ситуаційного підходів у сучасному менеджменті [1].

Отже, до початку ХХ ст. українська економічна та управлінська думка були взаємозалежними та розвивалися у загальносвітовому контексті. Наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. в українській еконо-

мічній літературі розглядається ряд важливих питань щодо державного регулювання економіки в умовах ринкових відносин, взаємодії державного централізму і самоврядування місцевих господарських органів, поєднання планових і ринкових основ в управлінні народним господарством. Слід зазначити, що українські вчені дорадянської доби не лише вивчали світовий досвід, а й розвивали економічну та управлінську думку з урахуванням соціально-економічних особливостей розвитку України. Їхні розробки стали не лише надбанням світової управлінської думки, а й створили основу української національної школи управління.

Література

1. Дідковська Л. Г., Гордієнко П. Л. Історія вчень менеджменту: Навч. посіб. — К.: Алерта, 2008. — 477 с.
2. Довідник з історії України. — К.: Генеза, 2001.
3. Кредисов А. І. Історія вчень менеджменту: Підруч. для вищ. навч. закл. — К.: Знання України, 2001. — 300 с.
4. Маршев В. И. История управленческой мысли: Учебник. — М.: Инфра-М, 2005. — 731 с.
5. Народжені Україною. Меморіальний альманах. У 2-х т. — К.: ЄВРО ІМІДЖ, 2002. — Т. 1; Т. 2.